

Sygn. akt II UK 111/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z wniosku Przedsiębiorstwa Usług Metalowo - Budowlanych D. – B. Sp.
z o.o.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowanych: [...]

o wysokość składek na ubezpieczenie społeczne,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 30 października 2013 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 23 października 2012 r,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzjami z dnia 20 i 21 kwietnia 2009 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, wymierzył Przedsiębiorstwu Usług Metalowo-Budowlanych „D. – B.” Spółka z o.o. składki na ubezpieczenie społeczne jej pracowników [...], uwzględniając zasady wynikające z § 2 pkt 16 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania postawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (Dz. U. Nr 161 poz. 1106 ze zm.; dalej - rozporządzenie).

Decyzje te zostały zmienione wyrokiem Sądu Okręgowego, Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 3 lutego 2012 r., od którego apelacja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego, Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 23 października 2012 r. Sądy ustaliły, że płatnik w latach 2005-2008 zawierał umowy o pracę, na podstawie których pracownicy mieli świadczyć pracę w Polsce, a jednocześnie porozumiewali się z pracodawcą ("dobrowolnie się godzili") na wykonywanie takiej samej pracy w Belgii. Poza wynagrodzeniem świadczonym za tę pracę, pracodawca pokrywał im koszty dojazdu i zakwaterowania oraz wypłacał diety. Sądy przyjęły, że wartość tych świadczeń stanowiła przychód, zgodnie z § 2 pkt 15 rozporządzenia, niewchodzący do podstawy wymiaru składek, gdyż w ich ocenie pracownicy płatnika nie wykonywali pracy za granicą u polskiego pracodawcy, tak jak twierdził organ rentowy, lecz wykonywali za granicą zadania służbowe w rozumieniu art. 77⁵ § 1 k.p. Na uzasadnienie tego stwierdzenia wskazały, że już w umowie o pracę, określając, że miejscem wykonywania pracy są miejsca budów w obrębie Z., ubezpieczony zagwarantował sobie pełną dyspozycyjność pracowników i możliwość wydawania im poleceń wykonywania pracy za granicą. Szczegóły dotyczące ich oddelegowania zawierały druki E- 101 określające terminy wyjazdu i powrotu z podróży służbowej.

Skarga kasacyjna organu rentowego, obejmująca wyrok Sądu Apelacyjnego w całości oraz zawierająca wniosek o jego uchylenie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania lub uchylenie wyroków sądów obydwu instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu albo też uchylenie wyroków sądów obydwu instancji i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie odwołań, została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego –

art. 77⁵ § 1 k.p., art. 18 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.) i § 2 pkt 15 oraz pkt 16 rozporządzenia. Skarżący zarzucił błędne przyjęcie, że pracownicy zatrudnieni w Belgii wykonywali pracę w ramach podróży służbowej, a przez to niewłaściwe ustalenie przychodu osiąganego przez zainteresowanych z tytułu pracy wykonywanej za granicą.

Skarżący podkreślił, że wyjazdy pracowników do pracy w Belgii nie następowały na podstawie polecenia wyjazdu służbowego, a tym samym nie nosiły cech podróży służbowej, lecz były wynikiem porozumienia między pracodawcą a pracownikami, prowadzącego do okresowej zmiany miejsca wykonywania pracy oraz warunków wynagrodzenia. Zainteresowani każdorazowo wyrażali zgodę na zmianę miejsca pracy przewidzianego w umowach o pracę, będąc zresztą od początku przekonani, że miejscem świadczenia przez nich pracy wynikającym z umowy jest Polska i Belgia.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną ubezpieczony wniósł o jej oddalenie, twierdząc, że w poleceniach wyjazdu zainteresowanych poza miejsce stałego zatrudnienia określał zadania do wykonania i czas pobytu w podróży służbowej, w której organizował przejazdy i noclegi oraz wypłacał diety. Polecenia wyjazdu kierował do pracowników o odpowiednich kwalifikacjach i motywacji do pracy w oddaleniu od miejsca zamieszkania, zapewniając sobie możliwość wywiązania się z umów zawartych z kontrahentami zagranicznymi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasada ustalania wysokości składek na ubezpieczenia emerytalne, rentowe, wypadkowe i chorobowe polega na odniesieniu się do wysokości bazowej, którą – zgodnie z art. 18 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych – stanowi przychód zdefiniowany w art. 4 pkt 9 ustawy jako przychody w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych. Stosownie do art. 10 ust. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2012 r. poz. 361 ze zm.), przychód, którego źródłem jest stosunek pracy, obejmuje – jak stanowi art. 12 ust. 1 tej ustawy – wszelkiego rodzaju wypłaty

pieniężne oraz wartość pieniężną świadczeń w naturze lub ich ekwiwalenty, bez względu na źródło finansowania tych wypłat i świadczeń, a w szczególności wynagrodzenia zasadnicze, wynagrodzenia za godziny nadliczbowe, różnego rodzaju dodatki, nagrody, ekwiwalenty za niewykorzystany urlop i wszelkie inne kwoty niezależnie od tego, czy ich wysokość została z góry ustalona, a ponadto świadczenia pieniężne ponoszone za pracownika, jak również wartość innych nieodpłatnych świadczeń lub świadczeń częściowo odpłatnych.

Podstawy wymiaru składek nie stanowią pewne rodzaje przychodów, które – na podstawie upoważnienia z art. 21 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych – określa w drodze rozporządzenia minister właściwy do spraw zaopatrzenia społecznego. W czasie objętym zaskarżoną decyzją obowiązywało rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 18 grudnia 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w brzmieniu nadanym od dnia 30 stycznia 2004 r. (Dz. U z 2004 r. Nr 14, poz. 124), odnoszącym się do składek należnych za okres po dniu 1 stycznia 2004 r., wyłączające w § 2 ust. 1 pkt 15 z podstawy wymiaru składek przychody w postaci diet i innych należności z tytułu podróży służbowej pracownika - do wysokości określonej w przepisach w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej, z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju oraz poza granicami kraju lub w § 2 ust. 1 pkt 16 część wynagrodzenia pracowników zatrudnionych za granicą u polskich pracodawców w wysokości równowartości diety przysługującej z tytułu podróży służbowych poza granicami kraju, za każdy dzień pobytu, określonej w przepisach w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, z tym zastrzeżeniem, że tak ustalony miesięczny przychód tych osób stanowiący podstawę wymiaru składek nie może być niższy od kwoty przeciętnego wynagrodzenia, o którym mowa w art. 19 ust. 1 ustawy systemowej.

Przytoczenie omawianych przepisów miało na celu wykazanie, że wyrażnie różnicowany i odmiennie uregulowany jest obowiązek składkowy odnośnie do dwu grup pracowników wykonujących pracę poza umówionym miejscem świadczenia

pracy. Rozróżnienie to jest istotne, gdyż wskazane wypłaty pokrywają inne potrzeby pracowników odbywających podróż służbową, a inne pracowników zatrudnionych za granicą w polskich zakładach pracy. W związku z tym w § 2 ust. 1 pkt 15 rozporządzenia ujęte są diety i inne należności z tytułu podróży służbowej, a w § 2 ust. 1 pkt 16 tylko część wynagrodzenia, która ma odpowiadać równowartości diety przysługującej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, za każdy dzień pobytu.

Przyporządkowanie stanów faktycznych pod wskazane przepisy następuje nie tylko ze względu na miejsce wykonywania pracy, lecz przede wszystkim ze względu na rodzaj, czas trwania i charakter wykonywanych czynności. Tylko wtedy odliczenie z podstawy wymiaru składek dokonywane jest według § 2 ust. 1 pkt 15 rozporządzenia, gdy delegowanie pracownika ma cechy podróży służbowej tzn. zjawiska wśród obowiązków pracownika niecodziennego, okazjonalnego, w ramach pracowniczych powinności niezwykłego i nietypowego, stanowiącego pewien wyłom w zwykłym świadczeniu pracy. Pracę w ramach delegacji (podróży służbowej) wyróżnia sporadyczność i przemijający czas trwania wysłania oraz wykonywanie konkretnie określonego zadania (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2009 r., II PK 138/09, Monitor Prawa Pracy 2010, nr 6, s. 312, z dnia 9 lutego 2010 r., I PK 57/09, OSNP 2011, nr 15–16, poz. 200, z dnia 3 kwietnia 2001 r., I PKN 765/00, OSNP 2003, nr 1, poz. 17 i z dnia 22 lutego 2008 r., I PK 208/07, OSNP 2009, nr 11–12, poz. 134). Ze względu na przedmiot podróży służbowej istotne jest to, że pracownik ma wykonać czynności pracownicze wyznaczone do zrealizowania w poleceniu pracodawcy, które nie powinny należeć do zwykłych, umówionych czynności pracowniczych (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r., II PZP 11/08, OSNP 2009, nr 13–14, poz. 166, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1998 r., III ZP 20/97, OSNAPIUS 1998, nr 21, poz. 619, z dnia 15 sierpnia 1980 r., I PZP 23/80, OSNCP 1981, nr 2–3, poz. 26 oraz wyroki z dnia 4 marca 2009 r., II PK 210/08, OSNP 2010, nr 19–20, poz. 233, z dnia 4 lipca 1978 r., I PR 45/78, OSNCP 1979, nr 1, poz. 16 z glosą A. Kijowskiego, Nowe Prawo 1979, nr 11, s. 162, z dnia 16 września 2009 r., I UK 105/09, OSNP 2011, nr 9–10, poz. 131 oraz z dnia 20 lutego 2007 r., II PK 165/06, OSNP 2008, nr 7–8, poz. 97).

Wykonywanie podróży służbowej wyróżniania się wśród czynności pracowniczych także ze względu na to, że podstawą odbycia podróży służbowej jest polecenie wykonania konkretnego zadania (polecenie służbowe). O wysłaniu w podróż służbową decyduje polecenie służbowe udania się poza określone w umowie o pracę miejsce wykonywania pracy (por. art. 29 § 1 pkt 2 k.p.). W wyroku z dnia 8 listopada 2012 r., II UK 87/12 (niepublikowany) Sąd Najwyższy stwierdził, że o podróży służbowej można mówić jedynie w wypadku delegowania narzuconego pracownikowi, wobec czego zawarcie porozumienia co do wykonywania określonej pracy w ramach delegowania prowadzi do okresowej zmiany ustalonego w umowie miejsca pracy (por. także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2007 r., II PK 165/06, OSNP 2008, nr 7-8, poz. 97, z dnia 4 marca 2009 r., II PK 210/08, OSNP 2010, nr 19-20, poz. 233 oraz z dnia 11 stycznia 2013 r., II UK 157/12, niepublikowany).

Gdy delegowanie dotyczy stałej pracy za granicą na rzecz swego pracodawcy, wysłanie (delegowanie) pracownika na obszar innego państwa Unii należy traktować jako odrębną instytucję prawną określoną w czasie objętym sporem w art. 14 ust. 1 rozporządzenia rady (EWG) NR 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych i ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie, współcześnie wyłożoną w decyzji Komisji Administracyjnej ds. Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego, Nr A2 z dnia 12 czerwca 2009 r., dotyczącej wykładni art. 12 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 w sprawie ustawodawstwa mającego zastosowanie do pracowników delegowanych i osób wykonujących pracę na własny rachunek, tymczasowo pracujących poza państwem właściwym (Dz.Urz.UE C 106/5 z 24.4.2010). Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń wynika, że właśnie na podstawie tych przepisów rozpoznano wniosek ubezpieczonego o stwierdzenie w okresach wskazanych przez organ ubezpieczeń społecznych podlegania zainteresowanych polskiemu ubezpieczeniu społecznemu jako obywateli polskich zatrudnionych za granicą, wysłanych przez polskiego pracodawcę w ramach istniejącej umowy o pracę.

Trafne jest więc stanowisko organu ubezpieczeń społecznych zaprezentowane w rozpoznawanej skardze kasacyjnej, że podstawa wymiaru

składek na ubezpieczenie społeczne zainteresowanych powinna być ustalona zgodnie z § 2 ust. 1 pkt 16 rozporządzenia. Status pracowników wysłanych znajduje odzwierciedlenie w ustaleniu składników wynagrodzenia mających uzupełniać wynagrodzenie za wykonaną pracę, ze względu na to, że ich sytuacja generuje wyższe niż zwykle wydatki na utrzymanie, choć wykazuje tylko podobieństwo do przebywania w podróży służbowej. Pracownicy zatrudnieni za granicą u polskiego pracodawcy nie odbywają podróży służbowej, wobec czego pracodawca wskazał wyraźnie, że osobom wysłanym do takiej pracy nie są wypłacane diety, lecz chodzi o ich równowartość w ramach wynagrodzeń, które – wzorem diety – uwzględniają sytuację faktyczną związaną ze świadczeniem pracy poza stałym miejscem zamieszkania. Zastosowana została i w tym przypadku ulga w opłacaniu składek na ubezpieczenia społeczne, zbliżona do ulgi uzyskiwanej przez przebywającego w podróży służbowej, tak że obowiązek składkowy nie obejmuje wynagrodzenia (przychodu, o którym mowa art. 18 ust. 1 w związku z art. 4 pkt 9 ustawy systemowej) do kwoty równowartości diety (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2007 r., I UK 339/06, OSNP 2008, nr 9-20, poz. 148 i z dnia 29 września 2009 r., I UK 122/09, OSNP 2011, nr 9-10, poz. 136, z dnia 12 września 2012 r., II UK 45/12, niepublikowany). W związku z tym ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne wymaga pominięcia wyłącznie równowartości diet, lecz już nie ryczałtów za noclegi. Przychód z tytułu ponoszenia przez pracodawcę kosztów zakwaterowania pracowników za granicą stanowi podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2013 r., I UK 600/12, niepublikowany).

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).